

Σχολιασμός των απόψεων του Μ. Παπαγιαννάκη - Σ.Θ. τεύχ. 2.

«Οί έτοιμες, ήσυχασμένες απαντήσεις
δέν γίνεται πιά νά μέ χορτάσουν
όπως δέν έπαρκούνε σέ μία πόρνη
οί ταχτικοί, άξιοπρεπέστατοι πελάτες της».

Τίτος Πατρίκιος «Μαθητεία»

Είναι άρκετά εύκολο νά διαπιστώσει κανείς πώς ή Ελλάδα είναι διοργανω- ποιημένη σέ τέτοιο επίπεδο καί μέ τέτοια διάρθρωση πού ξεπερνά τά τριτοκοσμικά μοντέλα. Συστατικά στοιχεία λοιπόν μιάς ήμιαναπτυγμένης ή άγροτικής κοι- νωνίας δέν άνασταράγονται (παρά μόνο σάν συνάρτηση) ή δέν έχουν σημαντική επίδραση, ένώ αντίθετα ολοκληρώνεται ή καπιταλιστική φυσιογνωμία της, σ' όλους τούς τομείς.

Τό πολιτιστικό πεδίο λοιπόν σ' αυτές τίς συνθήκες πρέπει νά τό προσεγγίσο- με όχι σάν συμπλήρωμα όπως έκανε ο Μ. Παπαγιαννάκης στά Σ.Θ. τεύχος 2, αλλά σάν ουσιαστικό πεδίο άπ' όπου θά άνα- δειχθούν τά στοιχεία μιάς νέας, ριζο- σπαστικής ποιότητας ζωής σέ μία αντι- καπιταλιστική προοπτική. Ταυτόχρονα τό πολιτιστικό συμπλήρωμα του Μ. Πα- παγιαννάκη χωλαίνει άρχικά έκτός από τή συμπληρωματικότητά του καί στό τρόπο πού γίνεται ή παρουσίαση των προσυπογραμμένων απόψεων του Δ. Χατζή. Φράσεις όπως «κορυφαίος λογο- τέχνης», χωρίς νά άναδείχνουν τήν άξία του Δ. Χατζή, βοηθούν στό νά περιβλη- θούν οί άπόψεις από μιά άστική άντίλη- ψη, καθώς οί μέν άπόψεις άποκτούν τό φετιχιστικό φορτίο της «προσωπικότη- τας» καί ταυτόχρονα άχρηστεύουν τή λειτουργικότητα της κριτικής ή όπως θά- λεγε κι ο ποιητής «Δέν είχαν άλλον τρό- πο νά τόν άχρηστέψουν. Του άπένειμαν τόν τίτλο του καλού, του άγίου» (Τ. Πα- τρίκιος «Μαθητεία»).

Έρχόμαστε τώρα στά προβλήματα πού γεννοΐν οί προσυπογραμμένες άπό- ψεις: τό θέμα δέν είναι νά άπορρίψουμε ή μάλλον νά άκυρώσουμε τήν ιστορική πορεία του κοινωνικού χώρου μας, ούτε νά τήν δεχθούμε άκριτα στά πλαίσια «άλληλργικών» (πού θυμίζουν δογματι- σμό) τοποθετήσεων καί πού έπειδή δέν είναι πολιτικές δημιουργούν τήν απολίτι- κη πολιτική, πού φυσικά τήν προωθούν συγκεκριμένοι πολιτικοί κύκλοι. Έτσι ή προσήλωση στήν «εϋρωπαϊκή σκέψη» σάν λύση των «άνατολικών έπιδράσεων» οδηγεί στήν ταύτιση «άλληργίας» καί τής γνωστής κινδυνολογίας για τόν πολιτι- στικό χώρο του ΠΑΣΟΚ καί του Κ.Κ.Ε. καθώς άπορρίπτον καί οί δύο τήν κριτι- κή καί τήν άνάλυση άπ' τή μεθοδολογία τους.

Η πολιτιστική εικόνα ενός χώρου δέν προκύπτει από τήν παρθενόγνωση. Η εικόνα έχει τίς πιά αντιφατικές καί πολλοπλές όψεις καί τό βάρος της με- τριέται από τίς λειτουργικότητές της (άρ- νητικές καί θετικές) μέσα στον κοινωνι- κό σχηματισμό. Σ' αυτό τό σημείο λοιπόν τόν πιά άρνητικό ρόλο έχει ή άποδοχή μοντέλων, καθώς αυτά οδηγούν στήν επι-βολή καταστάσεων έξω από τόν κοινωνι- κό σχηματισμό. Έτσι, έδώ ή «εϋρωπαϊκή σκέψη», όπως τήν προτείνει ο Μ. Παπα- γιαννάκης, οδηγεί στήν άποδιάρθρωση της κριτικής καί συνακόλουθα στό μανι- χαϊσμό: ή σημαντική «εϋρωπαϊκή σκέψη» καί ή μη σημαντική κάποια άλλη. Τά άποτελέσματα μιάς τέτοιας κατάληξης όπου οδηγεί ή σκέψη του Μ. Παπαγιαν- νάκη μπορούμε νά τά δοΐμε στή σκέψη καί στά γραφτά πολλών άριστερών δια- νοουμένων πού μέ τέτοια σχματοποιη- μένα μοντέλα δέν κατανόησαν π.χ. τήν Κινέζικη πολιτιστική επανάσταση, έπει-δή τό μοντέλο της κεντροευρωπαϊκής σκέψης δέν τό πρόδλεπε.

Στό πεδίο της κοινούρας οί τέτοιες άπλουστεύσεις καταργούν, άπ' τήν άλλη, τήν άντίληψη για τίς άλληλεπιδράσεις των πολιτιστικών φαινομένων καί των διαφόρων κοινωνιών καί ταυτόχρονα άκυρώνουν τίς διακρίσεις της κοινού- ρας καθώς τήν βλέπουν σάν ένοποιημέ- νο, όμογενοποιημένο σύνολο - «εϋρωπαϊ- κή σκέψη» - χωρίς νά καταλαβαίνουν τήν ταξική διάρθρωσή της. Οί κυρίαρχοι καί οί κυριαρχούμενοι χάνονται καί μένει ή «σκέψη».

Η ελληνική κοινούρα συγκροτείται μέσα σέ μιά επίπονη, βασανιστική, πο- ρεία. Οί άντιφάσεις καί οί επιδράσεις της είναι πολύμορφες. Η συγκρότησή της μέσα στον καπιταλιστικό περίγυρο είναι άποτέλεσμα της ταξικής πάλης καί των ιδιαιτεροτήτων του πολιτιστικού πε- δίου. Μέσα της συνυπάρχουν προηγού- μενες πολιτιστικές περιόδοι (Θεόφιλος, Μακρυγιάννης, Καραγκιόζης: στοιχεία μιάς άλλης κοινωνικής κατάστασης) καί σύγχρονες (Σαβδόπουλος, νέος ελληνι- κός κιν/φος κ.λ.π.: στοιχεία διαφορετι- κής κοινωνικής κατάστασης καί άλλων επιδράσεων). Όλα αυτά σωρεύονται σέ διάφορα πολιτιστικά στρώματα καί δη- μιουργούν τό καθένα, ένα προηγούμενο, ή αυτό πού λέμε «παράδοση». Η άξία

αυτών μετριέται στή λειτουργικότητά της, στά στοιχεία πού άτελειευθερώνουν, στήν άρνηση ή στήν αίρεση μέ τίς άφο- μοιωτικές διαδικασίες μιάς καταναλωτι- κής κοινωνίας όπως διαμορφώθηκε ή δι- κή μας. Γι' αυτό δέν είναι τυχαίο πώς ριζοσπαστικά πολιτιστικά ρεύματα ή κι- νήματα ή τάσεις συνάντησαν πάντα τήν άρνηση της κυρίαρχης ιδεολογίας καί ή άποδοχή συντελέσθηκε στό μέτρο πού ξεπεράστηκε ή κριτική τους, ή άμφισβή- τησή τους, ή διωλυτική τους επίδραση πάνω στά μοντέλα του πολιτιστικού καί κοινωνικού χώρου.

Μπορούμε λοιπόν μετά από τά προη- γούμενα νά καταλήξουμε πώς κάθε πολι- τιστικό στοιχείο, άνεξάρτητα της εθνικής του άφετηρίας, στό μέτρο πού κατορθώ- νει καί άνατροφοδοτεί τό πολιτιστικό έποικοδόμημα, νά λειτουργήσει στον κοινωνικό σχηματισμό άτελειευθερώνον- τας νέες δυνάμεις στήν τέχνη, στήν κριτι- κή κ.λ.π. καί νά συντελέσει -σάν συστα- τικό στοιχείο- σέ μιά μικρή ή μεγαλύτερη ανακατάταξη στό χώρο του έποικοδομη- ματος, άκυρώνει τό χαρακτηρισμό του σάν «ξενόφερτο», «άνατολικού», «διτι- κοΐ», ξεπερνά τήν άπλή μίμηση καί οδη- γεί σέ νέα φαινόμενα του πολιτισμικού πεδίου καί πού ή ριζοσπαστικότητα καί ή άμφισβήτηση τους είναι τόσο άποτελε- σματικές όσο στοχεύουν στό ξεπέρασμα της ύπάρχουσας κοινωνικής κατάστα- σης.

Έρχόμαστε τώρα στό σημείο πού ο Μ. Παπαγιαννάκης λέει πώς ή ελληνική σκέψη, «άκολουθεί τήν εϋρωπαϊκή», καί στό τμήμα εκείνο πού αυτή ή «σκέψη» θά συντελέσει σέ «μιά ολοκληρωτική άλλα- γή» καί «πού δέν μπορεί νά πραγματο- ποιηθεί παρά μέ μιά άνοιχτή σύγκρουση καί μέ τό ιδεολογικό μας κατεστημένο».

Νομίζουμε πώς μία κριτική προσέγ- γιση της ελληνικής άστικής κοινωνίας καί ταυτόχρονα των θέσεων της άριστε- ράς -πού είχε κατά περιόδους γι' αυτήν- μπορούν νά πείσουν πώς σέ τελική άνά- λυση, ή φρασολογία αυτή καθώς καί τό έννοιολογικό της περιεχόμενο, άναπαρά- γουν τήν έκσυγχρονιστική λογική της (για μιά άναλυτική προσέγγιση πάνω σ' αυτό τό θέμα βλ., α) «Αγώνας» τεύχος 6-Γ.Δ. Μηλιού: Όψεις ανάπτυξης, β) Κ. Βεργόπουλου: Έθνισμός καί οικονο- μική ανάπτυξη). Δηλαδή σέ τελική δια-

τύπωση, ο στόχος δεν είναι μία «δημοκρατική αλλαγή» της άστικής κοινωνίας αλλά, αλλά η αντικαπιταλιστική προοπτική μίας καπιταλιστικής κοινωνίας: η σοσιαλιστική προοπτική.

Τέλος το πρόβλημα της κουλτούρας, της πολιτιστικής παράδοσης, της κρίσης, δεν μπαίνει ομογενοποιημένο όπως τό θαΐζει ο άρθρογράφος στα Σ.Θ., τεύχ. 2 καθώς μιλά «για την αγωνία του νεοελληνικού έθνους να φτιάξει την ευρωπαϊκή του ζωή». Γιατί ούτε η αγωνία είναι ένα καθολικό φαινόμενο και ούτε σημαίνει για μία άριστερη προσέγγιση τίποτα η φράση «ευρωπαϊκή ζωή». Τό αντίθετο σέ τέτοια συνθήματα άλλοι μās έχουν συνηθίσει: αὐτοί που κατάργησαν μέ νόμο την πάλη των τάξεων. Τά σχήματα που υθαίνουν μέσα από τέτοιες ένοποιήσεις μίας ταξικής κοινωνίας έγκλωβίζουν τις δυνάμεις στο πολιτιστικό πεδίο σέ ένα διαρκές σημειωτόν.

Από την άλλη πρέπει να παρατηρήσουμε πώς ο πολιτιστικός και κοινωνικός χώρος δεν εξαντλείται. Η καταπίεση μίας κοινωνικής τάξης ή ομάδας δημιουργεί προϋποθέσεις για μία νέα προσέγγιση των πολιτιστικών φαινομένων και

μίας νέας κριτικής τους (δές κριτική ποιήθηκαν π.χ. κοινωνικές μειονότητες, φεμινιστικά κινήματα, ομοφυλόφιλοι, κ.λ.π.) γιατί «ξεκινώντας από την άλλη-λεγγύη, ανακάλυψαν και δοκίμασαν τό νόημα της κουλτούρας... όχι σαν προνόμιο του ατόμου ή της τάξης αλλά σαν ζωτική αναγκαιότητα» (Christian Zimmer). Έτσι τό πρόβλημα θά ξαναθεθεί γιατί δεν έχει λυθεί φυσικά ή όπως τόνισε ο Χ. Μαρκούζε (Αντεπανάσταση και εξέγερση) τό πρόβλημα της τέχνης και της επανάστασης για τις καταπιεσμένες μειονότητες κ.λ.π. παραμένει αλυτο, για τους καταπιεστές και τους κυρίαρχους είναι λυμένο.

Έτσι δέν φτάνει πιά σήμερα έμεις που θέλουμε να στήσουμε τά σπέρματα της κριτικής-μαρξιστικά- των πολιτιστικών φαινομένων να μιλάμε αρρυθμα, άταξικά για π.χ. την «ευρωπαϊκή σκέψη» και να ξεχνάμε την ίδια στιγμή την πορεία της, τις καταλήξεις της, τις συγκρούσεις της, την ταξική διάρθρωσή της -και που πρέπει να σκεφτόμαστε και για τη δική μας. Μόνο έτσι, κάτω από τέτοιους όρους μπορούμε να προσεγγίσουμε, επανατοποθετώντας τά προβλή-

ματα της πολιτιστικής παρουσίας και των πολιτιστικών κινήματων της «Ευρώπης», και «εμάς». Μόνο έτσι οι μεταδότες, οι επιδράσεις δέν μās αφήνουν πίσω άτ' τά γεγονότα και μ' αυτό τον τρόπο μās δίνεται ή συνολική και ή μερική πολιτιστική εικόνα έτσι όπως είναι: πολύμορφη, αντιφατική, αυτόνομη, μαζική (αόνητική ή θετική) και που άφουρά τό σύνολο των πλευρών της ζωής και των άναγκών της, σ' αντίθεση μέ την άστική κουλτούρα που «δέν λείπει» π.χ. τό πνεύμα, τον άνθρωπο, σαν έξωραϊστικές αξίες.

Ο διάλογος λοιπόν για μία άρχική τοποθέτηση πάνω στον πολιτιστικό χώρο είναι τόσο σημαντικός, όσο γίνεται έμφανές πώς ή έλλειψη θέσεων αφήνει τό πεδίο ελεύθερο (και στο χώρο της ιδεολογίας δέν υπάρχουν κενά) στην άστική αντίληψη. Τά Σ.Θ. μ' αυτό τό διάλογο ίσως δοθηθούν να άναδειχθούν μερικές κριτικές σκέψεις για τό πολιτιστικό πεδίο πριν άρχίσουμε τις εκτιμήσεις για την επίδραση της ένταξης στο πεδίο αυτό.

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΜΠΑΣΑΝΤΗΣ

Τό χρονικό της ΕΛ.Ε.Μ.Ε.Π.

Στό τρίμηνο που πέρασε, ή ΕΛΕΜΕΠ επανέλαβε τον κύκλο των εκδηλώσεών της, στην αίθουσα του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, γύρω από την κεντρική θεματολογία των προβλημάτων του σύγχρονου έλληνικού κράτους που ένεκρινε ή τακτική Γενική Συνέλευση της Έταιρίας, τον Ιούνιο του 1979. Συγκεκριμένα, έγιναν οι ακόλουθες συζητήσεις κατά τους τελευταίους τρεις μήνες:

3 Νοεμβρίου 1979: Συνάντηση με θέμα «Επιλογές άμυντικής πολιτικής της Ελλάδας» και εισηγητή τον Θάνο Βερέμη, πολιτικό έπιστήμονα.

10 Νοεμβρίου 1979: Συνάντηση με θέμα «Ανατολική πολιτική και βαλκανική συνεργασία» και εισηγητή τον Σωτ. Βαλντέν, οικονομολόγο.

1 Δεκεμβρίου 1979: Συζήτηση με θέμα «Οί άγροτικοί συνεταιρισμοί μέ τό Νόμο 921/1979» και εισηγητές τους Π. Καυκαλά, πολεοδόμο και Σπ. Μονδάνο, δημοσιογράφο, ενώ στις 30 Ιανουαρίου έγινε έκτακτη Γενική Συνέλευση των μελών του.

Αβδελίδη, οικονομολόγο και Ν. Κολύμβα, Γεν. Διευθυντή ΠΑΣΕΓΕΣ.

15 Δεκεμβρίου 1979: Συνάντηση με θέμα «Ο έθνικός διχασμός σαν ταξική σύγκρουση και τό δράμα του άστικού έκσυγχρονισμού», με εισηγητή τον Γ. Θ. Μαυρογορδάτο, πολιτικό έπιστήμονα.

12 Ιανουαρίου 1980: Συνάντηση με θέμα «Μειονότητες και έξουσία: μία κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση» και εισηγητή τον Στάμο Παπαστάμου, κοινωνικό ψυχολόγο.

26 Ιανουαρίου 1980: Συνάντηση με θέμα «Η ιδεολογική διάσταση της δημιουργίας του νεοελληνικού κράτους» και εισηγητή τον Πασχάλη Κιτρομηλίδη, πολιτικό έπιστήμονα.

● Παράλληλα, τό Παράρτημα Θεσσαλονίκης όργάνωσε στις 21 Ιανουαρίου 1980 συζήτηση με θέμα «Ε.Ο.Κ., ΚΟΜΕΚΟΝ και βαλκανικός χώρος», με εισηγητές τους Σωτ. Βαλντέν, οικονομολόγο, Γρηγ.

● Τέλος, τό Παράρτημα Λονδίνου όργάνωσε στο LONDON SCHOOL OF ECONOMICS τις ακόλουθες εκδηλώσεις:

19 Οκτωβρίου 1979: Συνάντηση με θέμα «Πολιτικές και οικονομικές όψεις της βρετανικής έπιρροής στην Ελλάδα (1830-1880)» και εισηγητή τον Γ. Δερτιλή, οικονομολόγο.

26 Οκτωβρίου 1979: Συζήτηση για τις επιπτώσεις της ελληνικής ένταξης στην ΕΟΚ, με τον Ί. Πεσμαζόγλου, πρόεδρο του ΚΟΔΗΣΟ.

16 Νοεμβρίου 1979: Συνάντηση με θέμα «Δύο άρχαϊκές εποχές: σύγκριση αρχαίας και σύγχρονης Ελλάδας» και εισηγητή τον καθηγητή G. Forrest.

27 Νοεμβρίου 1979: Συζήτηση με τον ύπουργό κοινωνικών ύπηρεσιών Σπ. Δοξαδόη για τό νέο πρόγραμμα ύγείας στην Ελλάδα.

30 Νοεμβρίου 1979: Συνάντηση με θέμα «Φοιτητικό κίνημα και κοινωνική άλλαγή στην Ελλάδα (1950-1967)» και εισηγητή τον Ξ. Γιαταγάνα, οικονομολόγο.

Ακόμη, στις 18 Ιανουαρίου 1980, έγινε συγκέντρωση των μελών του Παραρτήματος Λονδίνου, για τον προγραμματισμό της νέας χρονιάς.